

na putu (ponovnoga) susretanja između razuma i vjere, filozofije i teologije.

Davor Vuković

Anto POPOVIĆ

Uvod u knjige Staroga zavjeta 2.

Povijesne knjige

– KS, Zagreb, 2015., 435 str.

Prije tri godine Anto Popović objavio je svoju prvu knjigu u nizu »Uvod u knjige Staroga zavjeta«, a isti treba biti kompletiran u četiri sveska. Naslov je prve knjige »Torah – Pentateuh – Petoknjižje«, a sada već imamo drugi svezak planiranoga niza i naslov mu je »Povijesne knjige«. Na ukupno 435 stranica teksta, uključujući »Predgovor« (str. 5.-9.), literaturu (str. 401.-412.), koja broji 103 autora sa 177 naslova, kratki sažetak na engleskom jeziku (*A short description of the Book*) – (str. 413.-417.), te sadržaj (str. 419.-435.) – autor u šesnaest poglavlja progresivno razvija zadanu temu. Prvo poglavlje, »Povijesne knjige i 'Raniji proroci'« (str. 11.-19.) svojevrсно je uvod u djelo, a drugo poglavlje »Deuteronomistička povijest« (str. 21.-32.) donosi nastanak spomenute teorije i suvremene pravce istraživanja. Nakon ova dva poglavlja autor obrađuje pojedine biblijske knjige, slijedeći uobičajeni redoslijed u katoličkim izdanjima Biblije. Treće poglavlje obrađuje »Knjigu o Jošui« (str. 33.-55.). U četiri sukcesivna dijela (Uvod, Struktura i sadržaj, Nastanak i Teologija) autor detaljno uvodi u sadržaj i problematiku

knjige i vremena koje knjiga opisuje. Na ovo treće poglavlje autor u četvrtom poglavlju (str. 57.-68.) nadovezuje mnogo diskutiranu temu »Povijesni kontekst Izraelova ulaska u Kanaan«, donoseći relevantne povijesne i arheološke činjenice, te razna tumačenja Izraelova ulaska u Kanaan (ukupno četiri tumačenja). Peto poglavlje govori o Knjizi o sudcima (str. 69.-94.). Autor slijedi, kao i u uvodu u Knjigu o Jošui, već spomenutu četverodijelnu shemu obrađujući svih dvanaest likova sudaca, koje donosi biblijski tekst, završavajući s teologijom ovoga spisa. Šesto poglavlje (str. 95.-115.) govori o Knjizi o Ruti, čija je posebnost da je jedan od pet svitaka, »megillot«, u hebrejskoj Bibliji te vrlo važan tekst u židovskoj liturgiji. Sedmo poglavlje (str. 117.-149.) donosi Samuelove knjige, koje su obrađene zajedno, jer je podjela na Prvu i Drugu knjigu o Samuelu, iako vrlo stara (zabilježena u hebrejskim rukopisima u Kumranu), ipak malo artificijelna. Knjige o Samuelu donose nastanak monarhije, opis pogibije Šaula, te završavaju dodatcima na kraju 2 Sam. U osmom poglavlju autor donosi Knjige o kraljevima (str. 151.-208.) koje obrađuju povijesni period od vremena Davidova nasljednika Salomona do propasti Južnoga kraljevstva, Jude, 586. g. pr. Kr., tj. razdoblje od oko četiri stotine godina. Kratko deveto poglavlje (str. 209.-218.) govori o »Razdoblju babilonskoga sužanjstva«, koje nije sustavno obrađeno ni u jednom biblijskom spisu, nego o tom nalazimo informacije u Jr, Ez, Deuterokanonskim i nekim psalmima. U ovom se

poglavlju govori o prijelazu od Knjiga o Kraljevima na Ezrinu i Nehemijinu knjigu, o Prvoj i drugoj deportaciji Židova iz Judeje, o životu u babilonskom sužanjstvu, te o Židovima koji su u to vrijeme dospjeli u Egipat, te konačno o perzijskom kralju Kiru, koji ujedno označava kraj babilonskoga sužanjstva i važnu prekretnicu u povijesti židovskoga naroda. Deseto poglavlje (str. 219.-254.) govori o Knjigama Ljetopisa. Ove dvije biblijske knjige imaju po tri dijela, donose najprije rodoslovlja od Adama do Davida, zatim opisuju vrijeme monarhije od Davida do Salomona, te povijest Južnoga kraljevstva od Roboama do propasti Jeruzalema. Sadržajno nalazimo dosta paralela s Knjigama o Samuelu i Kraljevima, ali isto tako ove knjige donose određenu količinu vlastitoga materijala. Autor Anto Popović govori o materijalu koji možemo označiti kao *Sondergut* ovih spisa. Jedanaesto poglavlje (str. 255.-287.) govori o Ezrinu i Nehemijinoj knjizi. Ovi su spisi važni zbog toga jer opisuju »vrijeme i događaje« poslije babilonskoga sužanjstva. Sadržaj je potpuno neovisan o Knjigama Ljetopisa, a govori o oblikovanju zajednice povratnika iz babilonskog sužanjstva. Tri su stupa nove zajednice: jeruzalemski Hram, Zakon i grad Jeruzalem. Preko materijalne obnove (gradnja zidina grada i obnova Hrama) povratnici dolaze do duhovne obnove i odluke o »preuzimanju obveza vršenja Zakona«. Dvanaesto poglavlje (str. 289.-307.) donosi Knjigu o Tobiji. Radi se o prvoj u nizu deuterokanonskih knjiga jer joj židovska tradicija ne priznaje kanoničnost.

Očuvana je u tradiciji Septuaginte. Spis poručuje kako treba i u tuđini nastojati živjeti i očuvati svoj etnoreligiozni identitet. Trinaesto poglavlje (str. 309.-330.) govori o Knjizi o Juditi. Ponovo se radi o deuterokanonskom spisu, a glavna je poruka knjige da Bog brine o svom narodu, i u najtežim momentima, kada si sami ne mogu pomoći. Rukama slabe, krhke udovice Bog izbavlja svoj narod od silnika Holoferna i njegove vojske. Četrnaesto poglavlje (str. 331.-354.) govori o Knjizi o Esteri. Estera je Židovka, koja se drži Zakona, premda je u dijaspori i zbog svoje vjernosti Zakonu ona uspijeva spasiti svoj narod od istrjebljenja koje mu je prijetilo. Kazna koja je bila namijenjena Židovima stigla je one koji su to zlo smišljali. U židovskoj tradiciji ovaj spis pripada skupini svitaka, a u kršćanskoj tradiciji ubraja se u skupinu povijesnih knjiga. Radi se o utemeljenju židovske svetkovine Purima (=bacanje kocke). Petnaesto poglavlje (str. 355.-379.) govori o Prvoj knjizi o Makabejcima. Autor najprije raspravlja o »broju knjiga o Makabejcima«, te o njihovoj kanoničnosti. Premda je Prva knjiga o Makabejcima izvorno bila napisana na hebrejskom, očuvana je samo u Septuaginti, tako da je židovska tradicija ne poznaje. Sadržajno se radi o Makabejskom ustanku, a protagonisti ovoga ustanka (Juda Makabejac i njegova braća) bore se protiv helenizacije koju službena vlast tada nameće. Naglašena je važnost Hrama i Zakona, koji su stupovi Izraela. Bog Izraelov jest taj koji se i u teškim momentima brine za svoj (vjerni) narod. Šesnaesto i posljednje

poglavlje (str. 381.-400.) govori o Drugoj knjizi o Makabejcima. Ovaj spis opisuje razdoblje od »petnaestak godina«, a opisuje uzroke pobune, te pothvate Jude Makabejca. Radi se o posebnom djelu starozavjetne historiografije, koja prema autoru Popoviću (str. 390.) dolazi od vrhunca upravo u ovom spisu. Autor spisa sam kaže kako je načinio sažetak Jasonove petovolumne povijesti, a Jason Cirenac bio je obrazovani Židov, koji je pisao na grčkom jeziku. Teološka su težišta ovog spisa *Jeruzalemski hram, Zakon i veliki svećenik*. Kao prije uvodnja monarhije u Izraelu ponovo imamo teokratski ustroj zajednice Božjega naroda.

Autor primjenjuje vlastitu metodologiju obrađujući pojedine spise: daje povijest teksta, tranziciju od izvornoga teksta, preko prijevoda Septuaginte, Vulgate, pa do modernih prijevoda. Zadivljuje dubina poznavanja materije koju autor obrađuje te širok spektar znanja, kako biblijskih jezika, tako antičke povijesti, crkvenih dokumenata, ali isto tako djela iz područja »Povijesti umjetnosti«, klasične i moderne glazbe koja se odnosi na pojedine biblijske spise. Tako standardno imamo, kao što je gore već spomenuto: »Uvod«, »Strukturu i sadržaj«, »Nastanak spisa«, te »Teologiju-Teološke naglaske«. U posljednjem dijelu imamo »Povijest učinaka« (autor to na nekoliko mjesta izražava i njemačkom terminologijom »Wirkungsgeschichte«), te »liturgijska upotreba«, gdje autor navodi gdje se tekstovi upotrebljavaju u svagda-

njem, odnosno nedjeljnom lekcionaru, te u časoslovu.

Knjiga je dragocjen priručnik za teologe i studente teologije, ali i za sve one koji su zainteresirani bolje upoznati Sveto pismo jer na jednom mjestu imamo bogat izvor brižljivo prikupljenog i umješno složenog biblijskog i biblijsko-bibliografskog materijala. Nakon svakog poglavlja donosi se relevantna bibliografija, kako na hrvatskom, tako i na više stranih jezika (talijanski, francuski, španjolski, engleski, njemački).

Od velike bi pomoći bio indeks, kako pojmova, tako i autora.

Za one koji su nabavili ovo djelo, u sljedećem popisu »errata«:

- str. 16., 1. odsjek, r. 5., odozgor stoji: »Pisci deuteronomističke«, a treba »Pisci deuteronomističke«;
- str. 22., 3. odsjek odozgor, 3. r. odozgor stoji: »u prvij knjizi o Kraljevima«, a treba »u **prvoj** knjizi o Kraljevima«;
- str. 44., 3. odsjek odozgor, r. 3. odozdo stoji: »vrši zapovijedi«, a treba »**vršiti** zapovijedi«;
- str. 60., 4. odsjek, 7. r. odzregor stoji »(Filiestejsku ravnicu)«, a treba »**Filistejsku** ravnicu«;
- str. 76., zadnji odsjek, 2. r. odozgor stoji: »se neke razlike«, a treba: »**su** neke razlike«;
- str. 92., 3. odsjek odozgor, 3. r. odozgor stoji: »Salomonovo ubijanje«, a treba »**Samsonovo** ubijanje«;

- str. 94., 8. r. odozgor stoji: »Samon...«, a treba »**Samson**«;
- str. 159., 9. r. odozdo stoji: »graditeljski radova«, a treba »**graditeljskih** radova«;
- str. 184. 1. odsjek odozgor, 2. r. odozgor stoji: »sužanjstvu:«, a treba »**sužanjstvo**«;
- str. 187., 4. odsjek odozgor, 3. r. odozgor stoji: »Zašto je došlo do toga?«, a treba »Zašto je došlo do toga?«;
- str. 188., 2. odsjek odozdo, 6. r. odozdo stoji »iz Ruma ...j«, – **iz Ruma ili iz Rume**;
- str. 202., 2. odsjek odozgor, r. 6. stoji « <<duhu i istini>>, a treba »<<duhu i istini>>«;
- str. 202., 5. odsjek odozgor, r. 1. stoji »Redaktor knjige«, a treba »[Redaktor knjige«;
- str. 203., 3. odsjek odozgor, 2. r. stoji: »Isti scenu« – a treba: »**Istu** scenu«;
- str. 217., r. 4. odozdo stoji »RENDTORF« a treba: »**RENDTORFF**«;
- str. 218., r. 3. odozgor stoji: »Deportierte, Eimkehrer«, a treba »Deportierte, **Heimkehrer**«;
- str. 275., r. 5 odozgor stoji »susjednih narode«, a treba »susjednih **naroda**«;
- str. 317., r. 4. odozdo stoji »radnja knjiga«, a treba »radnja **knjige**«;
- str. 319., r. 6. odozdo stoji »objedinjena su«, a treba »**objedinjene** su«;
- str. 356., 2. odsjek odozgor, r. 2. odozdo stoji »<<gašnje>>, a treba »**gašenje**«;
- str. 379., r. 2. odozgor stoji »Plana et contenu«, a treba »**plan** et contenu«;
- str. 392., r. 4. odozgor stoji »sačuvano je Jasonovo«, a treba »sačuvano Jasonovo«;
- str. 400., r. 8. odozgor stoji »Plana et contenu«, a treba »**plan** et contenu«;
- str. 401., r. 7. odozgor stoji »Plana et contenu«, a treba »**plan** et contenu«;
- str. 403., DAVIES, P. R... stoji »*The Old Testament Word*«, a treba »*The Old Testament World*«;
- str. 403., EISFELDT, a treba **EISFELDT**;
- str. 415., 5. odsjek odozgor, r. 5. odozgor stoji:»Breschia«, a treba »**Brescia**«.

Karlo Višaticki

Durica PARDON

Zemlja: dar, kušnja i zadaća.

Biblijska teologija zemlje u

Knjizi Postanka 1 – 11

– Glas Koncila, Zagreb, 2014., 431 str.

U izdanju Glasa Koncila tiskana je, barem za naše prilike, neuobičajena knjiga o zemlji. Navikli smo čitati što o zemlji pišu geografi, povjesničari, domoljubi, pjesnici, vojni stratezi, meteorolozi,